

XORIJIY MAMLAKATLARDA DAVLAT KORPORATSIYALARINING SHAKLLANISHI VA FAOLIYATINING XUSUSIYATLARI

¹Ibragimov G'anijon
Murodova

²Nargiza Shuxrat qizi

¹*Innovatsion menejment” kafedrasi PhD dotsenti*
²*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti,*
“Menejment” fakulteti, 3-kurs talabasi

Kalit so'z: Davlat korporatsiyalari, davlat korxonalari, tashqi iqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, davlat mulki, sanoatning o'sishi

Annotatsiya: Davlat korporatsiyalari (SOClar) xorijiy mamlakatlarning turli sohalarida faoliyat ko'rsatadigan muhim sub'ektlardir. Ularning tashkil etilishi odatda qonunchilik bazasiga asoslanib, ularning aniq vakolatlarga ega alohida yuridik shaxslar sifatida ishlashini ta'minlaydi. SOClar odatda bozorni barqarorlashtirish, infratuzilmani rivojlantirish va davlat xizmatlarini ko'rsatish kabi strategik va ijtimoiy-iqtisodiy maqsadlarni hal qilish uchun shakllanadi. Ular energetika, transport va sog'liqni saqlash kabi muhim sohalarda ishlaydi, ko'pincha davlat tomonidan moliyalashtiriladi, suveren kafolatlar yoki davlat-xususiy sheriklikdan foydalanadilar.

Ключевые слова: Государственные корпорации, государственные предприятия, внешняя экономика, экономическое развитие, государство, промышленный рост

Аннотация: Государственные корпорации (ГКО) являются важными субъектами, осуществляющими свою деятельность в различных отраслях зарубежных стран. Их создание, как правило, основывается на законодательной базе, которая предусматривает их функционирование в качестве отдельных юридических лиц с четкими юрисдикциями. SOC обычно формируются для решения стратегических и социально-экономических целей, таких как стабилизация рынка, развитие инфраструктуры и предоставление государственных услуг. Они работают в таких критически важных секторах, как энергетика, транспорт и здравоохранение, часто финансируются государством с использованием суверенных гарантий или государственно-частного партнерства.

Keyword: State-owned corporations, state-owned enterprises, foreign economy, economic development, state-owned, industrial growth

Abstract: State corporations (SOCs) are important entities operating in various sectors of foreign countries. Their establishment is usually based on a legislative framework which provides for them to function as separate legal entities with clear jurisdictions. SOC are typically formed to address strategic and socioeconomic goals, such as market stabilization, infrastructure development, and public service delivery.

They work in critical sectors such as energy, transportation, and healthcare, often funded by the state, using sovereign guarantees or public-private partnerships.

Davlat korporatsiyalari odatda ularning maqsadlari, mulkchilik tuzilishi va faoliyat doirasini belgilaydigan qonunlar yoki farmonlar bilan belgilanadigan hukumat harakatlari orqali yaratiladi. Ushbu korporatsiyalar alohida yuridik shaxslar bo'lib, ular davlat nazorati ostida bo'lsa ham, shartnomalar tuzish, aktivlarga egalik qilish va mustaqil ravishda faoliyat yuritish imkoniyatiga ega.

Davlat korporatsiyalarini yaratish odatda ularning mandatlari va maqsadlarini belgilaydigan qonunchilik hujjatlari yoki farmonlarni o'z ichiga oladi. Ushbu qonunlar ushbu tashkilotlarning milliy siyosat doirasida ishlashini ta'minlaydigan huquqiy asosni ta'minlaydi. Masalan, Davlat korporatsiyalarga ko'pincha iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish yoki energiya va suv kabi muhim xizmatlardan foydalanishni ta'minlash vazifasi yuklatiladi.

Davlat korporatsiyalarga egalik qilish odatda hukumatga beriladi, garchi ba'zi hollarda xususiy sektorning ishtiroki davlat-xususiy sheriklik yoki ozchilik xususiy ulushlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Ularni shakllantirish uchun zarur bo'lgan kapital ko'pincha davlat tomonidan ta'minlanadi, garchi ba'zi davlat korporatsiyalar obligatsiyalar chiqarishi yoki kapital bozorlarida mablag 'jalb qilishi mumkin. Masalan, ko'plab Yevropa mamlakatlarida davlat kompaniyaning aksariyat ulushiga ega bo'lishi mumkin, ammo xususiy sektorning cheklangan ishtirokiga imkon beradi.

Davlat korporatsiyalar odatda energetika, transport va telekommunikatsiya kabi strategik sohalarda yaratiladi, bu erda ularning roli milliy xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik va jamoatchilik kirishi uchun juda muhimdir. Ushbu tashkilotlarga ko'pincha energiya xavfsizligi, infratuzilmani rivojlantirish va aholiga arzon xizmatlar ko'rsatish kabi milliy ustuvor vazifalarni qondirish vazifasi yuklatilgan.

Davlat korporatsiyalar odatda asosiy davlat xizmatlarini taqdim etish, iqtisodiy o'sishni boshqarish va bozorlarni barqarorlashtirish kabi milliy maqsadlarga mos keladigan faoliyat bilan shug'ullanadi.

Davlat korporatsiyalar iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi, ayniqsa bozor muvaffaqiyatsizliklari sodir bo'lishi mumkin bo'lgan sohalarda. Masalan, ko'plab mamlakatlarda davlat neft va gaz kompaniyalari iqtisodiy inqiroz davrida ham barqaror narxlarda energiya bilan ishonchli ta'minotni ta'minlaydi.

Ko'pgina davlat korporatsiyalar infratuzilmani rivojlantirish va saqlash uchun javobgardir. Ular transport kabi sohalarda ishlaydi, bu erda temir yo'llar, portlar va aeroportlarni boshqaradilar va saqlaydilar, iqtisodiyotning muammosiz ishlashini ta'minlaydilar. Ba'zi mamlakatlarda shaharsozlik loyihalarida davlat kompaniyalari ham muhim rol o'ynaydi.

Iqtisodiy funktsiyalaridan tashqari, Davlat korporatsiyalar ijtimoiy maqsadlarga, shu jumladan ish bilan ta'minlash va arzon xizmatlarni taqdim etishga xizmat qiladi. Masalan, ko'plab davlat kommunal xizmatlari subsidiyalangan tariflar bo'yicha elektr va suv bilan ta'minlaydi, bu esa jamoatchilikka foyda keltiradi va asosiy xizmatlardan keng foydalanishni ta'minlaydi.

Davlat korporatsiyalar qimmatbaho jamoat tovarlari va xizmatlarini taqdim etsada, ular qiyinchiliklarsiz emas. Siyosiy aralashuv, samarasizlik va hisobdorlikning yo'qligi kabi masalalar ularning samaradorligiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ko'pgina

mamlakatlar ushbu qiyinchiliklarni tan olishdi va ularning operatsion samaradorligini oshirish va davlat vazifalarini bajarishlarini ta'minlash uchun Davlat korporatsiyalarni boshqarish va boshqarishni takomillashtirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirdilar.

Davlat korporatsiyasining taniqli misollaridan biri dunyodagi eng yirik va eng qimmatbaho kompaniyalardan biri bo'lgan Saudiya Arabistonining milliy neft kompaniyasi Saudi Aramco.

Dastlab 1933 yilda tashkil etilgan Saudi Aramco to'liq Saudiya Arabistoni hukumatiga tegishli. U dunyodagi eng yirik neft zaxiralaridan biri bo'lgan mamlakatni boshqarish uchun yaratilgan. Kompaniyaning vazifasi nafaqat Saudiya hukumati uchun daromad olish, balki ichki va global miqyosda energiya xavfsizligini ta'minlashdir.

Saudi Aramco global energiya bozorida markaziy rol o'ynaydi. U neft va tabiiy gazni qidirish, ishlab chiqarish va eksport qilish uchun javobgardir, bu mamlakatning yalpi ichki mahsuloti va davlat daromadlariga sezilarli hissa qo'shadi. Kompaniya shuningdek, ichki va xalqaro bozorlarni qo'llab-quvvatlaydigan neftni qayta ishlash zavodlari, quvurlar va neft-kimyoviy zavodlarini o'z ichiga olgan yirik infratuzilmani rivojlantirish loyihalarini amalga oshiradi.

Davlat korporatsiyasi sifatida Saudi Aramco ichki va chet elda minglab shaxslarni ish bilan ta'minlash orqali mamlakat iqtisodiyotiga bevosita hissa qo'shadi. Shuningdek, u hukumat tashabbuslari va ijtimoiy farovonlik dasturlarini moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Saudi Aramco misoli va boshqa misollar orqali SOClar milliy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun muhim vositalar bo'lishi mumkinligi aniq bo'ladi. Biroq, ularning samaradorligini ta'minlash va siyosiy aralashuvni kamaytirish ularning uzoq muddatli muvaffaqiyatida muhim omillar bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Davlat korporatsiyalari (SOClar) ko'plab mamlakatlarda milliy ustuvor vazifalarni bajarish va xususiy sektor korxonalarini tomonidan etarlicha hal qilinmasligi mumkin bo'lgan zarur xizmatlarni taqdim etish uchun tashkil etilgan muhim institutlardir. Ushbu korporatsiyalar davlat qonunchiligi, davlat tomonidan ta'minlanadigan kapital yoki davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladi. SOClar odatda energetika, transport va telekommunikatsiya kabi strategik sohalarda ishlaydi, bu erda ularning roli iqtisodiy barqarorlik, infratuzilmani rivojlantirish va jamoat farovonligi uchun juda muhimdir.

Davlat korporatsiyalarning faoliyati bozorlarni barqarorlashtirish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, arzon narxlarda davlat xizmatlarini taqdim etish va muhim sohalarda milliy xavfsizlikni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Afzalliklariga qaramay, davlat korporatsiyalar siyosiy aralashuv, samarasizlik va xususiy sektor kompaniyalarining raqobati kabi qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Mamlakatlar ko'pincha davlat korporatsiyalarning ish faoliyatini yaxshilash va ularning iqtisodiy, ham ijtimoiy maqsadlarga samarali javob berishini ta'minlash uchun boshqaruv islohotlarini amalga oshiradilar.

Davlat korporatsiyasiga misol sifatida global energiya bozorida markaziy rol o'ynaydigan va Saudiya Arabistoni iqtisodiyoti va milliy taraqqiyotiga sezilarli hissa

qo'shadigan Saudi Aramco hisoblanadi. Saudi Aramco davlat korporatsiyalarning iqtisodiy o'sishda ham, asosiy xizmatlarni taqdim etishda ham ahamiyatini namoyish etadi va ularning milliy ustuvor yo'nalishlarni hal qilish uchun salohiyatini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Mazzucato, M.** (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. Anthem Press.
2. **OECD.** (2020). *State-Owned Enterprises in the Global Economy*. OECD Publishing.
3. **World Bank.** (2019). *State-Owned Enterprises: Understanding the Oversight and Governance Challenges*. World Bank Group.
4. **Saudi Aramco Official Website.** (2024). *About Saudi Aramco*.
5. **Rosen, D. H.** (2017). *The Politics of State-Owned Enterprises: Implications for Governance and Accountability*. Journal of Public Administration Research and Theory.